

СТРУКТУРА І СЕМАНТИКА ВІДПРИКМЕТНИКОВИХ СЛОВТВІРНИХ ЛАНЦЮЖКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасному мовознавстві існують різні підходи до аналізу похідних. Перспективною є методика опису семантичних структур слів у парах твірне – похідне та у словотвірних ланцюжках (далі СЛ), розроблена професором І.І.Коваликом, за якою актуальним є вивчення явищ семізації, тобто накладання сем, і десемізації, тобто нейтралізації сем, у процесі творення дериватів на всіх ступенях словотворення у СЛ [1]. У статті аналізуються трикомпонентні відприкметникові СЛ, які в українській мові представлені 23 структурними типами.

1. П–Іс–Іс¹. Деривація похідних іменників на першому ступені словотворення супроводжується процесом десемізації, який полягає у нейтралізації семи родової ознаки. Процес семізації пов'язаний з накладанням на семему вихідного слова семи агентивності, репрезентованої суфіксами **-ак, -ар, -ердяй, -ир, -іян**. Семізація третіх ланок полягає у накладанні словотвірних сем абстрактності чи збірності, формальним втіленням яких є суфікс **-ств(о)**, і семи одного з трьох граматичних родів, вираженої названим суфіксом та флексією **-о**: *хижий – хижак – хижачтво, ледачий – ледар – ледарство, багатий – багатир – багатирство, скупий – скупердяй – скупердяйство, грубий – грубіян – грубіянство*.

Перший крок деривації СЛ цього типу також може бути представлений відприкметниковими іменниками, при творенні яких відбувається процес семізації за рахунок накладання семи агентивності або семи предметності, виражених суфіксами **-ан, -ач, -ик, -ок, -ун, -як**. Другий крок словотворення – це іменники з синонімічними за значенням суфіксами **-ець, -ик, -ок, -чик**, які є носіями семи пестливості. Ці ж суфіксальні форманти та нульове закінчення маніфестують у семемах похідних сему одного з трьох граматичних родів: *гладкий – гладун – гладунець, короткий – коротун – коротунчик, куций – куцан*

¹ У статті прийнято такі скорочення: І – іменник, П – прикметник, Д – дієслово, А – прислівник, с – суфікс, п – префікс, пф – постфікс, кф – конфікс.

– *куцанчик, жовтий – жовток – жовточок, синій – синяк – синячок, багатий – багач – багачик, молодий – молодик – молодичок.*

Треті ланки таких СЛ можуть бути також представлені десубстантивами, деривація яких характеризується семізацією, що полягає в нащаруванні на вихідну семему семи згрубілості, репрезентованої суфіксами **-юг(а), -юр(а)**: *босий – босяк – босяцюга.*

До цього структурного типу належать також СЛ, у яких творення другої ланки супроводжується накладанням на вихідну семему семи агентивності, вираженої суфіксами **-ак, -ар, -ач, -ердяй, -ир, -ій, -іян, -ник, -ун, -як, -яр**, а семізація третьої ланки пов'язана з нащаруванням на семну структуру попереднього слова семи фемінності, вираженої суфіксами **-к(а)** або **-иц(я)**: *хижий – хижак – хижачка, ледачий – ледар – ледарка, багатий – багач – багачка, скупий – скупердяй – скупердяйка, багатий – багатир – багатирка, ласий – ласій – ласійка, грубий – грубіян – грубіянка, скромний – скромник – скромниця, дикий – дикун – дикунка, босий – босяк – босячка.*

У межах цього типу виділяються СЛ, у яких перший ступінь репрезентований іменниками з суфіксами **-ин(а), -овин(а)** – носіями семи абстрактності та іменниками з суфіксами **-янк(а), -ух(а)** – носіями семи фемінності, а другий ступінь словотворення – іменниками з суфіксами **-к-, -очк-** – носіями семи пестливості. Деривація субстантивів супроводжується десемізаційним явищем нейтралізації семи родової ознаки та семізацією внаслідок набуття семемами похідних семи одного з трьох граматичних родів, вираженої вказаними вище суфіксальними формантами та флексіями: *сивий – сивина – сивинка, дикий – диковина – диковинка, білий – білянка – біляночка, товстий – товстуха – товстушка.*

В аналізованому структурному типі виділяємо 13 типових СЛ, які об'єднуються у 7 категоріальних моделей. Ці СЛ – повні, закриті, оскільки від їх кінцевих ланок неможливе утворення нових слів.

2. П – Іс – Пс. У таких СЛ творення іменників на першому ступені деривації супроводжується зняттям семи родової ознаки (десемізація). Семізація полягає у накладанні семи маскулінності, носіями якої є суфікси **-ак,**

-ар, -ій, -ок, -ун, -як, семи предметності, маніфестованої суфіксами **-ил(о), -к(а), -иц(я), -ух(а)**, семи абстрактності, репрезентованої формантами **-ин(а), -от(а)**, чи семи збірності, показником якої є уніфікс **-іж**. Другий ступінь деривації складають десубстантивні ад'єктиви з суфіксами **-н-, -ов-, -ськ-** – носіями семи відносності. Крім названої семи семени цих ад'єктивів містять притаманну всім прикметникам граматичну сему родової ознаки, що виражається флексійними морфемами: *дикий – дичка – дичковий, синій – синило – синильний, сивий – сивуха – сивушний, лівий – лівак – лівацький, ледачий – ледар – ледарський, босий – босяк – босяцький, щедрий – щедрота – щедротний, рідкий – рідина – рідинний, молодий – молодіж – молодіжний*. Цей структурний тип охоплює невелику кількість СЛ з вихідними прикметниками у формі вищого ступеня порівняння: *старий (старший) – старшина – старшинський*.

Аналізовані СЛ представлені 15 типовими СЛ, що групуються у 4 категоріальні моделі. Вони належать до відкритих, неповних, оскільки можливості твірної основи у них до кінця не реалізовані: від останніх ланок системою мови допускається творення нових похідних.

3. П – Іс – Дс. Процес десемізації на першому ступені, як і в усіх СЛ з другою ланкою іменником, пов'язаний зі зняттям семи родової ознаки. Семізація полягає у накладанні на вихідну семему семи агентивності, репрезентованої суфіксами **-ак, -ар, -як**, та семи одного з трьох граматичних родів, формальним вираженням якої є лексема в цілому і нульова флексія. Другий ступінь – це дієслова з суфіксами **-и-, -ува-/юва-/**, що маніфестують сему процесуальності. Деривація їх супроводжується десемізацією, яка проявляється в нейтралізації семи статичності: *ледачий – ледар – ледарювати, хижий – хижак – хижачити, босий – босяк – босякувати*.

СЛ цього структурного типу розподіляються між 3 типовими СЛ, які утворюють 1 категоріальну модель. Ці СЛ є відкритими.

4. П – Іс – Ас. При творенні іменників на першому ступені таких СЛ нейтралізується сема родової ознаки. Семна структура похідного набуває семи предметності, репрезентованої суфіксом **-як**. Другий ступінь представлений

прислівниками. Дери́вація їх супроводжується десемізаційним процесом зняття семи одного з трьох граматичних родів. Суфіксальний формант **-ом** є носієм семи прислівникової ознаковості: *порожній – порожняк – порожняком*.

Ці СЛ маніфестують 1 типовий СЛ і відповідно 1 категоріальну модель. Вони належать до повних, закритих.

5. П – Пс – Іс. Похідні суфіксальні прикметники на другому ступені успадковують від вихідного слова лексичні семи, сему статичності та сему родової ознаки і набувають сему неповного вияву ознаки, маніфестовану формантами **-ав-/-яв-/, -аст-/-яст-/, -ист-, -овит-, -уват-/-юват-/**. Творення іменників на другому ступені характеризується нейтралізацією семи родової ознаки і напластуванням на вихідну семему семи абстрактності, втіленої у суфіксі **-ість**, та семи одного з трьох граматичних родів, показниками якої є названий словотворчий формант та матеріально не виражена флексійна морфема: *жовтий – жовтавий – жовтавість, довгий – довгастий – довгастість, порожній – порожнистий – порожнистість, гордий – гордовитий – гордовитість, синій – синюватий – синюватість*.

Ця структурна формула представлена також СЛ, у яких на першому ступені утворюються прикметники з суфіксами **-ав-/-яв-/** – носіями семи неповного вияву ознаки, а на другому – іменники з суфіксом **-к(а)** – носієм семи фемінності чи суфіксами **-ець, -чик** – носіями семи агентивності: *чорний – чорнявий – чорнявка, білий – білявий – білявець, русий – русявий – русявчик*.

У межах цього типу виділяються також СЛ, у яких другими ланками виступають прикметники з суфіксом **-ов-**, що є показником семи відносності; треті ж ланки – це іменники з суфіксом **-ик**, який доповнює семну структуру попереднього слова семою предметності. Семема деривата на останньому ступені внаслідок десемізації втрачає сему родової ознаки, набуваючи притаманну всім субстантивам сему одного з трьох граматичних родів, носієм якої є суфіксальний елемент та закінчення: *легкий – легковий – легковик*.

До цього типу належать СЛ, у яких при творенні других ланок відбувається процес семізації, що полягає у накладанні на вихідну семему семи сильного вияву ознаки, репрезентованої суфіксом **-езн-**, а деривація третіх

ланок супроводжується зняттям семи родової ознаки та накладанням семи абстрактності, маніфестованої формантом **-ість**, і семи одного з трьох граматичних родів: *старий – старезний – старезність*.

Від небагатьох прикметників засвідчені СЛ, у яких при творенні других ланок семемами повністю успадковується пучок сем від твірного слова і внаслідок семізації накладається сема пестливості, виражена формантом **-еньк-**. Дери́вація третіх ланок таких СЛ супроводжується нейтралізацією граматичної семи родової ознаки та нашаруванням словотвірної семи збірності, вираженої суфіксом **-ств-**, та семи одного з трьох граматичних родів, носіями якої є названий суфікс та флексія **-о**: *малий – маленький – маленьство*. Серед СЛ цього типу зустрічаються й такі, у яких похідні на другому ступені характеризуються ускладненням тільки формальної структури при збереженні семантики твірного: *байдужий – байдужний – байдужність*.

СЛ цього структурного типу представлені 12 типовими СЛ, об'єднаними у 5 категоріальних моделей. Вони належать до повних.

6. П – Пп – Іс. Процес семізації при творенні других ланок цих СЛ характеризується накладанням на вихідну семему семи заперечення ознаки або семи сильного вияву ознаки, представлених відповідно префіксами **без-**, **не-** та **пре-**. Дери́вація третіх ланок супроводжується зняттям семи родової ознаки та напластуванням семи абстрактності, маніфестованої суфіксом **-ість** чи **Ос**. Ці форманти разом з нульовим закінченням маніфестують у семемах кінцевих ланок сему одного з трьох граматичних родів: *достойний – недостойний – недостойність, розумний – безрозумний – безрозумність, чистий – нечистий – нечисть, мудрий – премудрий – премудрість*. Треті ланки цих СЛ можуть бути представлені іменниками, творення яких характеризується десемізацією внаслідок нейтралізації семи родової ознаки. Семізація пов'язана з накладанням на вихідну семему семи агентивності, носієм якої є **Ос**, та семи одного з трьох граматичних родів: *чемний – нечемний – нечема*. Від невеликої кількості прикметників утворюються СЛ, у яких на першому ступені відбувається ускладнення формальної структури деривата внаслідок приєднання префікса **при-**, однак це не призводить до зміни його семантики. Другий ступінь

представлений іменником з суфіксом **-ість**, який виступає носієм семи абстрактності та разом з нульовою флексією є носієм семи одного з трьох граматичних родів: *гожий – пригожий – пригожість*.

Аналізовані СЛ групуються у 6 типових СЛ, що представляють 4 категоріальні моделі. Ці СЛ є закритими, повними.

7. П – Пс – Пс. Творення других ланок СЛ цього типу характеризується нашаруванням на семему вихідного слова семи неповного вияву ознаки, представленої суфіксом **-яв-**. При творенні третіх ланок внаслідок семізації на попередню семему накладається сема пестливості, носієм якої є суфікс **-еньк-**. Десемізація в таких СЛ відсутня, оскільки кожна наступна ланка повністю успадковує від попередньої її семантичну структуру: *щуплий – щуплявий – щуплявенький*.

Такі СЛ репрезентують 1 типовий СЛ і відповідно 1 категоріальну модель. Вони належать до неповних.

8. П – Пс – Пп. Перший і другий ступені творення представлені відповідно суфіксальними та префіксальними деад'ективами, семемами яких доповнюються семою сильного вияву ознаки. На першому ступені носієм її є синонімічні суфікси **-езн-, -енн-, -елезн-, -ющ-**, а на другому – префікс **пре-**. Десемізаційні явища відсутні: *високий – височенний – превисоченний, поганий – поганющий – препоганющий*.

2 типові СЛ, у які групуються ланцюжки цього типу, утворюють 1 категоріальну модель. Вони належать до СЛ з відкритою структурою.

9. П – Пс – Дс. Формальна структура другої ланки СЛ цього типу ускладнена суфіксом **-н-**, який жодним чином не модифікує її семантики. При творенні третьої ланки нейтралізуються сема родової ознаки та сема статичності, натомість відбувається нашарування на вихідну семему семи дієслівної процесуальності, вираженої суфіксом **-і-**: *блідий – блідний – блідніти*.

Аналізовані ланцюжки представляють 1 типовий СЛ і 1 категоріальну модель. СЛ цього типу належать до відкритих.

10. П – Пс – Ас. На першому ступені творення СЛ цього структурного типу виступають деад'ективи з семемами пестливості, представленими суфіксами

-еньк-, **-есеньк-**, семами сильного вияву ознаки, репрезентованими суфіксами **-ісіньк-**, **-юсіньк-**, **-енн-**, семами неповного вияву ознаки, носіями яких є суфікси **-ав-/-яв-/**, **-аст-/-яст-/**, **-ист-**, **-лив-**, **-овит-**, **-уват-/-юват-/-куват-/**. Другий ступінь деривації представлений прислівниками з суфіксом **-о** – носієм семи прислівникової ознаковості. Творення супроводжується десемізацією, тобто зняттям семи родової ознаки: *тугий – тугенький – тугенько*, *щирий – щирісінький – щирісінько*, *гарний – гарнюсінький – гарнюсінько*, *тугий – тужавий – тужаво*, *бадьорий – бадьористий – бадьористо*, *стрімкий – стрімливий – стрімливо*, *гордий – гордовитий – гордовито*, *зелений – зеленкуватий – зеленкувато*.

Аналізовані трикомпонентні СЛ утворюють 3 категоріальні моделі, репрезентовані 11 типовими СЛ. Вони є закритими, повними.

11. П – Пп – Ас. Семими дериватів на другому ступені творення СЛ цього структурного типу успадковують від вихідного слова лексичну сему, сему статичності та сему родової ознаки, набуваючи внаслідок семізації семи заперечення ознаки, формальним втіленням якої є префікси **без-** та **не-**. Семими других ланок можуть доповнюватися також семою сильного вияву ознаки, маніфестованою префіксом **пре-**, чи семою надмірного вияву ознаки, носієм якої є префікс **за-**. Третій ступінь характеризується десемізацією, що полягає у знятті семи родової ознаки, та семізацією – накладанням на семему попереднього деад'єктива семи прислівникової ознаковості, вираженої суфіксами **-о** та рідше **-е**: *розумний – безрозумний – безрозумно*, *щільний – нещільний – нещільно*, *злий – незлий – незле*, *хитрий – прехитрий – прехитро*, *глибокий – заглибокий – заглибоко*.

СЛ цього структурного типу об'єднуються у 3 категоріальні моделі, представлені 4 типовими СЛ. Такі СЛ є повними.

12. П – Дс – Іс. Перший ступінь словотворення у таких СЛ представлений дієсловами з суфіксами **-и-**, **-ича-**, **-і-**, **-ну-**, **-ува-** –показниками семи процесуальності. Семи родової ознаки та статичності, властиві вершині, нейтралізуються у процесі десемізації. Останніми ланками є іменники, деривація яких характеризується приєднанням до попередньої семими семи

абстрактності, маніфестованої формантами **-анн(я), -енн(я), -інн(я)**: *широкий – ширити – ширення, скромний – скромничати – скромничання, черствий – черствіти – черствіння, худий – худнути – худнення, гідкий – гидувати – гидування*. Якщо вершиною СЛ є прикметник у формі вищого ступеня порівняння, то всім ланкам таких СЛ, крім уже названих сем, притаманна сема вищого ступеня, успадкована від твірного ад'єктива: *лівий (лівіший) – лівішати – лівішання*.

Аналізовані ланцюжки об'єднуються у 5 типових СЛ, що представляють 1 категоріальна модель. Ці СЛ мають закриту структуру.

13. П – Дс – Пс. У семемах на всіх ступенях деривації таких СЛ присутня сема вищого ступеня, оскільки вершинами їх виступають ад'єктиви у формі вищого ступеня порівняння. Деривація других ланок характеризується десемізаційним процесом втрати дієслівними семемами сем родової ознаки та статичності і семізацією внаслідок нашарування семи процесуальності, репрезентованої суфіксом **-и-**. Треті ланки – це віддієслівні прикметники, творення яких супроводжується накладанням семи родової ознаки, формальним показником якої є флексійна морфема, та семи відносності, вираженої суфіксом **-ильн-:** *м'який (м'якийший) – м'якшити – м'якшильний*.

Такі ланцюжки групуються в 1 типовий СЛ і відповідно в 1 категоріальну модель. Вони належать до неповних.

14. П – Дс – Дп. Деривація другої ланки СЛ цього типу пов'язана з нашаруванням на вихідну семему семи дієслівної процесуальності і втратою сем статичності та родової ознаки. Репрезентантами семи процесуальності виступають суфікси **-и-, -і-, -ну-, -ува-**. При творенні третьої ланки на попередню семему напластовується сема завершеності дії, показниками якої є префікси **з-/с-/**, **по-, о-, роз-:** *лукавий – лукавити – злукавити, марний – марніти – змарніти, глухий – глухнути – оглухнути, ласий – ласувати – поласувати, товстий – товстіти – розтовстіти*. У межах цього типу виділяються СЛ з вихідним ад'єктивом у формі вищого ступеня порівняння. Сема вищого ступеня пронизує всі ланки таких СЛ: *жвавий (жвавіший) – жвавішати – пожвавішати*.

Цей структурний тип репрезентований 7 типовими СЛ. Такі СЛ належать до відкритих.

15. П – Дс – Дпф. Процеси семізації та десемізації при творенні других ланок цих СЛ аналогічні до тих, які відбуваються у СЛ, де другими ланками є відприкметникові суфіксальні дієслова. Дери́вація третіх ланок супроводжується приєднанням до семіми попереднього дієслова семі зворотності, маніфестованої постфіксом **-ся**: *тверезий – тверезити – тверезитися, сірий – сірити – сіритися, лютий – лютувати – лютуватися, рівний – рівняти – рівнятися*. Сема вищого ступеня нашаровується на семіми всіх ланок у тих СЛ, вершинами яких виступають прикметники у формі вищого ступеня порівняння: *м'який (м'якийший) – м'якшити – м'якшитися*.

У межах цього структурного типу виділяються 4 типові СЛ з 2 категоріальними моделями. Вони належать до відкритих.

16. П – Дс – Дкф. Семізація і десемізація при творенні суфіксальних дієслів на першому ступені вже були об'єктом аналізу. Префіксально-постфіксальний формант **роз-...-ся**, за допомогою якого відбувається дери́вація третіх ланок, модифікує попередню семіму просторово-часовою семіою: *хворий – хворіти – розхворітися, червоний – червоніти – розчервонітися*.

Такі ланцюжки групуються в 1 типовий СЛ і відповідно 1 категоріальну модель. Вони мають відкриту структуру.

17. П – Дкф – Іс. Перший ступінь дери́вації цих СЛ характеризується такими ж десемізаційними явищами, як і в попередньому структурному типі. Семізація полягає в накладанні на семіми вихідного слова семі процесуальності та семі фінітивності, виражених відповідно конфіксальними словотворчими формантами **за-...-и/ти/**, **з-/с-/...-и/ти/**, **ви-...-и/ти/**, **від-...-и/ти/**, **по-...-и/ти/**, **при-...-и/ти/**, **роз-...-и/ти/**, **у/в/-...-и/ти/**. Семіми іменників, що репрезентують другий ступінь словотворення, додатково набувають семі абстрактності, виражену формантом **-енн(я)**, та семі одного з трьох граматичних родів: *певний – запевнити – запевнення, порожній – випорожнити – випорожнення, чужий – відчужити – відчуження, скорий – прискорити – прискорення*. У цьому структурному типі виділяються СЛ, вершини яких у

своїй семній структурі містять сему вищого ступеня, що присутня в семемах усіх ланок: *гарний (кращий) – покращити – покращення*.

Серед аналізованих трикомпонентних СЛ виділяємо 8 типових СЛ та 1 категоріальну модель. Вважаємо їх повними.

18. П – Дкф – Пс. Конфікс **по-...-и/ти/**, приєднуючись до основи вихідного ад'єктива, доповнює його семему семою дієслівної процесуальності; при цьому внаслідок десемізації нейтралізуються сема статичності та сема родової ознаки. Семема наступної ланки СЛ цього типу – віддієслівного суфіксального прикметника – набуває словотвірної семи відносності, репрезентованої суфіксальним формантом **-енн-**, та семи родової ознаки, яка виражається флексіями **-ий, -а, -е**: *ясний – пояснити – пояснений*.

Ці СЛ утворюють 1 типовий СЛ і відповідно 1 категоріальну модель. Ці СЛ мають відкриту структуру.

19. П – Дкф – Дс. Другі ланки таких СЛ репрезентовані дієсловами, творення яких супроводжується семізацією, що полягає у накладанні на вихідну семему семи процесуальності, вираженої конфіксами **з-...-и/ти/**, **о-...-и/ти/**, **об-...-и/ти/**, **по-...-и/ти/**. Десемізація пов'язана з нейтралізацією сем статичності та родової ознаки. Семемі третіх ланок внаслідок семізації доповнюються семою ітеративності, носіями якої є суфікси **-а/-я-/**, **-ува/-юва-/**: *жвавий – ожжавити – ожжавлювати, низький – знизити – знизжати*. СЛ цього структурного типу утворюються і від прикметників у формі вищого ступеня: *легкий (легший) – облежити – облежувати*.

Аналізовані ланцюжки розподіляються між 4 типовими СЛ, що входять до складу 1 категоріальної моделі. Ці СЛ належать до неповних.

20. П – Дкф – Дп. При творенні дієслів, які представляють другі ланки цих СЛ, за допомогою суфіксально-постфіксального форманта **-итися** їх семемі втрачають сему статичності та сему родової ознаки і набувають внаслідок семізації семи процесуальності та зворотності. Семемі третіх ланок, крім сем, успадкованих від попереднього слова, збагачуються ще й семою фінитивності, носіями якої є префікси **за-**, **по-** та **роз-**: *скупий – скупитися –*

поскупитися, ясний – яснитися – заяснитися, гордий – гордитися – розгордитися.

СЛ цього структурного типу об'єднуються у 3 типових СЛ, що представлені 1 категоріальною моделлю, і характеризуються закритою структурою.

21. П – Дкф – Дпф. Семемі дієслів, які представляють перший крок словотворення СЛ цього типу, втрачаючи семи родової ознаки та статичності, набувають сем процесуальності та фінітивності, виражених конфіксами **в-...-и/ти/**, **ви-...-и/ти/**, **від-...-и/ти/**, **з-/с-/...-и/ти/**, **за-...-и/ти/**, **о-...-и/ти/**, **по-...-и/ти/**, **при-...-и/ти/**, **про-...-и/ти/**, **роз-...-и/ти/**, **у-...-и/ти/**. Процес семізації на другому кроці пов'язаний з накладанням на попередню семему семи зворотності, носієм якої є постфікс **-ся**: *теплий – втеплити – втеплитися, довгий – видовжити – видовжитися, дійсний – здійснити – здійснитися, прісний – опріснити – опріснитися, жвавий – пожвавити – пожвавитися, ясний – прояснити – прояснитися, рідкий – розрідити – розрідитися, щільний – ущільнити – ущільнитися*. Семемі всіх ланок доповнюються семою вищого ступеня, якщо вихідні слова – прикметники у формі вищого ступеня порівняння: *малий (менший) – зменшити – зменшитися, швидкий (швидший) – пришвидшити – пришвидшитися*.

Такі ланцюжки групуються в 11 типових СЛ, що представляють 1 категоріальну модель. Вважаємо їх закритими.

22. П – Ас – Ас. Деривація других ланок цих СЛ супроводжується десемізаційним процесом нейтралізації семи родової ознаки. Завдяки приєднанню до твірної основи суфікса **-о** семема похідного набуває семи прислівникової ознаковості. На семемі третіх ланок, які повністю переймають від попереднього слова набір сем, накладається ще сема пестливості, репрезентована суфіксами **-еньк-**, **-ісіньк-**: *дикий – дико – дикенько, дурний – дурно – дурнісінько*. Третіми ланками СЛ можуть бути також деривати, семемі яких крім лексичної семи, семи статичності та словотвірної семи прислівникової ознаковості, успадкованих від твірних, характеризуються

семою неповного вияву ознаки, маніфестованою суфіксом **-уват-**: *далекий – далеко – далекувато*.

Ланцюжки цього структурного типу об'єднуються у 3 типові СЛ, що відповідають 3 категоріальним моделям. Ці СЛ є повними.

23. П – Ас –Ап. Оскільки другі ланки таких СЛ представлені прислівниками, то при їх творенні спостерігаються семізаційні та десемізаційні явища, аналогічні до попереднього типу СЛ. Кінцеві ланки цих СЛ репрезентовані також прислівниками, на семі яких внаслідок приєднання до твірної основи префікса **пре-** накладається сема сильного вияву ознаки: *теплий – тепло – претепло, щирий – щиро – прещиро*. На останньому ступені деривації можуть бути прислівники, при творенні яких на семі попередніх слів накладається сема надмірного вияву ознаки, носієм якої є префікс **за-**: *рідкий – рідко – зарідко, скорий – скоро – заскоро*. До цього ж типу належать СЛ, третіми ланками яких є прислівники з префіксом **не-**, що маніфестує сему заперечення ознаки: *високий – високо – невисоко, далекий – далеко – недалеко*.

Аналізовані ланцюжки розподіляються між 3 типовими СЛ, кожен з яких репрезентує категоріальну модель. Вони мають закриту структуру.

Усе структурне розмаїття трикомпонентних СЛ розподіляється між 12 частиномовними моделями: П–І–І, П–І–П, П–І–Д, П–І–А, П–П–І, П–П–П, П–П–Д, П–П–А, П–Д–І, П–Д–П, П–Д–Д, П–А–А. П'ять із них представлені тільки 1 структурним типом: П–І–І (П–Іс–Іс), П–І–П (П–Іс–Пс), П–І–Д (П–Іс–Дс), П–І–А (П–Іс–Ас), П–П–Д (П–Пс–Дс). До складу інших 6 частиномовних моделей входять по 2 структурних типи: П–П–І (П–Пс–Іс та П–Пп–Іс), П–П–П (П–Пс–Пс та П–Пс–Пп), П–Д–І (П–Дс–Іс та П–Дкф–Іф), П–Д–П (П–Дс–Пс та П–Дкф–Пс), П–П–А (П–Пс–Ас та П–Пп–Ас), П–А–А (П–Ас–Ас та П–Ас–Ап). Найчисленнішою серед аналізованих частиномовних моделей СЛ є П–Д–Д, яка складається із 6 структурних типів: П–Дс–Дп, П–Дс–Дпф, П–Дс–Дкф, П–Дкф–Дс, П–Дкф–Дп та П–Дкф–Дпф.

Найбільшою кількістю типових СЛ та категоріальних моделей представлені трикомпонентні СЛ таких структурних типів: П–Пс–Іс (13 типових СЛ, 7 категоріальних моделей); П–Іс–Іс (12 типових СЛ, 4

категоріальні моделі); П–Іс–Пс (12 типових СЛ, 3 категоріальні моделі); П–Пс – Ас (11 типових СЛ, 3 категоріальні моделі); П–Дкф–Дпф (11 типових СЛ, 1 категоріальна модель). СЛ структурного типу П–Пс–Дс входять до складу 1 типового СЛ, що репрезентує 1 категоріальну модель.

Деякі категоріальні моделі трикомпонентних СЛ об'єднують типові ланцюжки різних структурних типів. Наприклад, у типових СЛ зі структурою П–Пс–Ас (*щирий – щирісінький – щирісінько*) та П–Пп–Ас (*хитрий – прехитрий – прехитро*) семіми других ланок внаслідок семізації отримують прикметникову дериваційну сему сильного вияву ознаки, а семіми третіх ланок – сему прислівникової ознаковості, тобто за семантикою всі компоненти таких СЛ однакові. Проте засобами вираження семі сильного вияву ознаки у семімах других ланок виступають різні словотворчі форманти: суфікс **-ісіньк-** в одному випадку та префікс **пре-** – у другому.

Від кінцевих ланок деяких аналізованих трикомпонентних СЛ можливе утворення нових слів. До них належать СЛ таких структурних типів: П–Іс–Пс, П–Іс–Дс, П–Пс–Пс, П–Пс–Пп, П–Пс–Дс, П–Дс–Пс, П–Дс–Дп, П–Дс–Дпф, П–Дс–Дкф, П–Дкф–Пс, П–Дкф–Дс. Закритою структурою характеризуються трикомпонентні СЛ таких структурних типів: П–Іс–Іс, П–Іс–Ас, П–Пс–Іс, П–Пп–Іс, П–Пс–Ас, П–Пп–Ас, П–Дс–Іс, П–Дкф–Іс, П–Дкф–Дп, П–Дкф–Дпф, П–Ас–Ас, П–Ас–Ап.

1. Ковалик І.І. Про семізацію і семімізацію у словотвірному гнізді кореня *зелен-* в українській мові // Українське мовознавство. – 1983. – № 11. – С. 50-60.

Коржик (Пена) Л.І. Структура і семантика відприкметникових словотвірних ланцюжків української мови // Актуальні проблеми українського словотвору. – Івано-Франківськ : Плай, 2002.– С. 312-322.